

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsplanering,
trädgårds- och jordbruksvetenskap

Social hållbarhet i planering och gestaltning

–hur kan målet realiseras?

Karin Brodin

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Författare: Karin Brodin

Titel (sve): Social hållbarhet i planering och gestaltning - hur kan målet realiseras?

Titel (eng): Planning and designing for social sustainability in urban areas

Nyckelord: *Malmö, Seved, social hållbarhet, fysisk planering, medborgardeltagande, ideellt arbete*

Handledare: Tiina Sarap, Professor, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU

Examinator: Måns Norlin, Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning, SLU

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2013

Program/utbildning: Landskapsarkitekturprogrammet

SAMMANDRAG

Vanligt förekommande i planprogram är målet att skapa *social hållbarhet*. Definitionen av begreppet är bred och ofta utan konkreta strategier. Tolkningsutrymmet skapar problem, som i sin tur kan göra att begreppets inverkan urholkas.

Den här uppsatsen fokuserar på hur social hållbarhet uppnås genom den fysiska planeringen men också genom den mänskliga påverkningsfaktorn. Strategier för fysisk miljö pekar bland annat på vikten av mötesplatser, stråk, jämn fördelning av funktioner och institutioner samt överbyggande av barriärer. Resultatet i uppsatsen visar också att social hållbarhet till stor del är beroende av människors delaktighet och engagemang. I planprocesser praktiseras detta ofta i form av medborgardeltagande, med bland annat dialoger och workshops. Uppsatsen har studerat problem med metoden och diskuterar hur representativ den är för medborgarnas önskemål och vad som egentligen är syftet med medborgardeltagande. Många gånger kommer bara några få individer till tals i dialogerna, i uppsatsen diskuteras om syftet snarare är att politiker och tjänstemän vill stärka sin relation till medborgarna. Ett alternativ till medborgardeltagande är ideellt arbete, en verksamhet som med andra medel och på andra sätt kan stärka den sociala sammanhållning i ett område. Resultatet påverkas av huruvida initiativet kommer från boende i området och att de som engagerar sig får uppmuntran och stöd från kommunen. Uppsatsen undersöker också hur politiska målsättningar och planerarens personliga värderingar påverkar beslut om framtida fysiska förändringar.

För att kunna skapa social hållbarhet genom fysiska miljöer förutsätter det att medborgare är inkluderade i processen, från början till slut. Det krävs ett samförstående mellan planerarens visioner och medborgarnas önskemål, tydligt är i alla fall att ingen part kan agera utan den andre.

ABSTRACT

Today many planning briefs sets out the ambition to achieve *social sustainability*. Due to the terms wide definition and the lack of concrete strategies its impact risk to reduce.

This study explores how social sustainability can be created through urban planning, but also through human affect. Important factors within physical design are such as meeting points, paths, dissolved barriers and even access to various institutions. This study also concludes the importance of including and engaging citizens in order to achieve social sustainability. In today's planning process civic engagement is often carried out in the form of work shops or dialogues. The study discuss the method, whether it can be said to represent requests of the general citizen or what else civic engagement really aims for. Often only a few citizens are heard at meetings and work shops, which leads to the discussion if public participation rather works as a campaign for politicians and officials. A different way to include and engage citizens is volunteering projects. Such projects are structured differently but still increase social cohesion in an area. The outcome of volunteering projects is depending on local involvement and support from the municipality. The study also focuses on how decision-making for future physical changes are affected by the impact of political goals and the planners personal values.

If social sustainability is to be created by physical design it constitutes citizen participation, from beginning to the very end. The outcome is depending on the understanding between the planners visions and the citizen's requests. It is clear that neither of the two can act alone.

FÖRORD

Detta är ett självständigt arbete för kursen *EX0649 Kandidatexamensarbetet inom landskapsarkitektur*, som en del av Landskapsarkitekturprogrammet på SLU Alnarp. I uppsatsen har jag velat undersöka hur begreppet social hållbarhet används med avseende på fysisk planering och utformning. Vidare förs en diskussion om hur staden utvecklas och vilka krafter som styr utvecklingen. Arbetet riktar sig till medstudenter och till yrkesverksamma inom förslagsvis planering eller socialt arbete.

Jag vill tacka min handledare Tiina Saarap för många givande samtal och för frågor som lett till nya riktningar och breddat mitt synsätt. Likaså mina medstudenter som kommit med genomtänk och betydelsefull respons. Ett stort tack också till Sten Göransson, landskapsarkitekt på Gatukontoret i Malmö, som engagerat svarade på alla mina frågor och sådde frön till nya. Tack även till Helena Lundén, projektledare för Picknickfestivalen, för en intervju som var till stor hjälp och inspiration.

Två personer som inledningsvis tog sig tid och diskuterade min idé var Roger Westin och Anna Swanberg från Malmös Stadsbyggnadskontor, stort tack till dem. Vid den tiden trodde jag att uppsatsen skulle resultera i en lista med konkreta sätt att bygga social hållbarhet, som de kunde använda sig av vid planeringen av Bryggeritomten. Under arbetets gång har jag dock förstått att det är mer komplext än så och att listor är lite väl enkelspåriga.

Karin Brodin

Göteborg, 25 maj 2013

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	6
1.1 BAKGRUND.....	6
1.2 MÅL OCH SYFTE	7
2. METOD	7
2.1 METODVAL.....	7
2.2 LITTERATUR.....	8
2.3 AVGRÄNSNINGAR.....	8
2.4 BEGREPPSFÖRKLARINGAR.....	9
3. RESULTAT	10
3.1 INTRODUKTION TILL SEVED OCH BRYGGERITOMTEN	10
Seved.....	10
Bryggeritomten.....	10
Områdesprogrammet för Seved.....	10
3.2 SOCIAL HÅLLBARHET – OLIKA ASPEKTER	11
Grundläggande definition	11
Tolkningsvidd.....	12
Mätbarhet	12
Fysisk planering och strukturer	13
3.3 METODER FÖR HÅLLBARHET	15
Blandstaden.....	15
Sociala och fysiska förutsättningar	16
Medborgardeltagande	17
3.4 MEDBORGARDELTAGANDE SOM METOD FÖR SOCIAL HÅLLBARHET: EXEMPEL FRÅN ROSENGÅRD	18
Funktionen av medborgardeltagande	18
Planerarens makt.....	20
Individ eller kollektiv	20
3.5 IDEELLT ARBETE SOM METOD FÖR SOCIAL HÅLLBARHET: EXEMPEL PICKNICKFESTIVALEN	21
Varför behövs ideellt arbete?	22
Picknickfestivalen.....	22
Förutsättningar och effekter	23
Motiv och vinning	23
Framgångsrika metoder	24
3.6 BRYGGERITOMTEN – UPPLÄGG OCH MÅL	25
Planprogram Bryggeritomten.....	25
4. AVSLUTANDE REFLEKTIONER	27
Diskussion och åtgärder.....	27
Framtida undersökningsområden	30
Metoddiskussion.....	30
Källkritik.....	31
5. KÄLLFÖRTECKNING	32

1. INLEDNING

1.1 BAKGRUND

Denna uppsats har sitt ursprung på området Seved i Malmö, där jag bor sedan några år tillbaka. I mina ögon är det ett väldigt trevligt område trots en del problem med kriminalitet och arbetslöshet. Kommunen satsar ofta och gärna på olika projekt som ska förbättra situationen på Seved, av varierande karaktär och framgång. De senaste planerna är att bebygga Bryggeritomten på Seved, med fokus på bland annat social hållbarhet. Möjligheten att studera både hållbart stadsplanering och mitt eget kvarter gjorde valet av uppsatsämne enkelt.

I Stadsbyggnadskontorets (SBK) planprogram för Bryggeritomten (SBK, 2012c, s.6) beskrivs ambitioner om att bygga för mångfald, möten, integration och jämställdhet. Det finns i sig inget klandervärt i de målen men frågan är om innebörden av dem är definierad och hur den kan konkretiseras i fysisk form. I en nyutkommen debattartikel i tidningen Arkitekten skriver Lisa Daram och Ulf Ranhagen att:

”Öppna begrepp som hållbarhet [...] är starka säljargument. Men samtidigt som dessa begrepp är så viktiga för skapandet av humana miljöer så saknar de i dagsläget konkret och arbetsbart innehåll. [...] Alla försök till kvalitetsdiskussioner tystas ned, med argument att sådant intresse motverkar en effektiv produktion av många bostäder. Vi vet alla att en snabb storskalig produktion riskerar att leda till kvalitetsproblem som på sikt kostar samhället pengar” (2013, s.56).

Jag delar deras uppfattning och det är mot den bakgrunden jag vill undersöka vad begreppet egentligen innebär. Finns det en risk att det bara används för att sälja in projekt och att kvaliteten förbises? Eftersom jag är intresserad av Seveds utveckling används uppsatsen som en chans att vidga min egen förståelse för hur arbetet med social hållbarhet ser ut, applicerat på Bryggeritomten.

Frågeställningarna som jag har arbetat utifrån har varit:

- Vad ligger bakom begreppet ”social hållbarhet” och vad krävs för att det ska kunna uppnås på Bryggeritomten?
- Kan ambitioner om social hållbarhet konkretiseras i den fysiska planeringen?

1.2 MÅL OCH SYFTE

Målet med uppsatsen är att undersöka och diskutera begreppet social hållbarhet och att få ökad förståelse för hur det används i planering samt hur det kan konkretiseras i fysisk utformning. Genom att studera andra projekt med ambitionen "social hållbarhet" fås nya perspektiv på tillvägagångssätt och om målet med hållbarhet uppnåtts.

Till en början var målet att kartlägga hur fysiska miljöer kan leda till ökad social hållbarhet. I takt med att litteraturstudien växte så förändrades också kunskapen och synsättet på hållbarhet och jag förstod att enbart fysiska lösningar inte var tillräckligt för att uppnå hållbarhet. Fokus flyttades istället till de sociala faktorer som ligger bakom och på vilket sätt de kan länkas samman med processer för fysisk planering.

Syftet är att genom teori och praktiska exempel kunna bredda kunskapen om begreppet. Dels för att kunna förstå om social hållbarhet kan konkretiseras i en fysisk miljö och dels för att skapa underlag för fortsatt diskussion och analys.

2. METOD

2.1 METODVAL

En kvalitativ metod valdes, för att förstå människor och fenomen (Patel, 1994, s.13). Uppsatsen bygger på litteraturstudier och intervjuer. Litteraturstudien utgör en teoretisk bakgrund, för att ge en bred förståelse för hållbarhetsbegreppet och dess komplexa betydelse. Därefter visas hur begreppet använts i fysisk planering. Resultatet omfattar även exempel från två projekt där social hållbarhet är ett övergripande mål.

Två intervjuer finns med i arbetet. Sten Göransson, landskapsarkitekt på Gatukontoret i Malmö, var ett återkommande namn, omtalad för sitt starka engagemang. För att förankra studien mer i Malmö var det relevant att få en tjänstemans syn och erfarenhet av ämnet. Göransson har varit inblandad i flera av de tidigare projekt som gjort i Malmö där social hållbarhet varit målet och var därför lämplig för en intervju. Den andra intervjupersonen är Helena Lundén, projektledare för Picknickfestivalen. Hon kombinerar sina visioner om hållbarhet med att ta det fysiska rummet i anspråk, vilket passade bra i uppsatsen som ett exempel på vikten av sociala implikationer. Frågorna och intervjumetoden var kvalitativ med låg standardisering och liten strukturering, för att ge intervjupersonen möjlighet att fritt svara på frågorna (Patel, 1994, s.61). Intervjuerna inleddes med stora, öppna frågor för att successivt kunna gå ner mer i detalj (Patel, 1994, s.65). Eftersom de två intervjupersonerna har olika kompetens och bakgrund användes inte standardiserade frågor (Patel, 1994, s.65). Genom dessa intervjumetoder öppnades möjligheten för ett mer diskussionsartat samtal vilket resulterade i djupgående och intressanta svar.

2.2 LITTERATUR

För att få en första förståelse av ämnet inleddes arbetet med sökningar via SLU:s sökmotor Primo och med Google Scholar, båda samlar vetenskapliga texter och artiklar. Sökorden var inledningsvis: *social hållbarhet, fysisk planering, stadsutveckling* och *hållbar planering*. På engelska: *social sustainability, urban planning* och *social development*. En bit in i arbetet gjordes ytterligare sökningar på: *medborgardeltagande, ideellt arbete* och *socialpsykologi*.

Mycket av bakgrundsinformationerna bygger på offentliga dokument i form av detaljplaner, planprogram, rapporter och underlag. Dels för att få uppgifter om utförda och framtida planer, dels för att bli varse om språkbruket och målsättningarna. Boverket har varit en återkommande källa. Deras utgåva beskrivs som en kunskapsöversikt av hållbarhetssituationen, med utmaningar och problem. Dock bör källorna från myndigheter och kommuner läsas mot den bakgrund de representerar; de har målsättningar att uppnå som gör innehållet och presentationen subjektiv.

Vid inläsningen var tidigare rapporter och uppsatsers källförteckning vägledande till primärkällor av bättre vetenskaplig kvalitet. Eftersom ämnet är såpass brett har målet varit en bred litteraturgrund, för en tvärvetenskaplig förståelse genom flera olika discipliner. Bland författarna finns exempelvis samhällsplanerare, kulturgeografer, sociologer och statsvetare. Gemensamt är att de angriper områden inom stadsbyggnad, utveckling, social hållbarhet, mänskliga behov och andra mekanismer som påverkar samhällsutvecklingen. Dessa källor utgör ett viktigt komplement till Boverket och Malmö Stads uppgifter, eftersom de har utrymme för kritik, analys, diskussion och ifrågasättande. Genom läsningen av dem har jag tvingats ompröva mina slutsatser och testa nya vägar.

2.3 AVGRÄNSNINGAR

Trots att begreppet social hållbarhet används inom exempelvis sociologi, psykologi och integrationspolitik avser denna uppsats att endast diskutera ämnet utifrån fysisk planering. Något större globalt perspektiv har inte heller varit möjligt, vilket annars hade kunnat vara lärorikt även för studier av svensk hållbarhet. Tidsramen gjorde det också nödvändigt att begränsa uppsatsen till att endast behandla *social* hållbarhet, vilket inte var helt okomplicerat. I fråga om hållbarhet poängteras ofta betydelsen av en gynnsam relation mellan social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet (Liljenfeldt & Keskitalo, 2011).

För att komma med relevanta invändningar och föreslå realistiska åtgärder är det viktigt att kunna de regelverk som ligger bakom beslut och resultat. I den här uppsatsen har det bara funnits möjlighet till en väldigt övergripande förståelse av lagar och regleringar.

Inledningsvis hade jag tankar på att göra observationer av platser där social hållbarhet varit ambitionen i planeringsprocessen. Tanken var att studera huruvida de blivit lyckade eller inte. Successivt insåg jag svårigheterna dels i att mäta sociala faktorer och dels i att objektivt kunna

bedöma om platserna var bra eller inte. En observation kräver lång tid och flera besök, trots det är det svårt att veta om det som upplevs är representativt (Patel, 1994, s.75).

2.4 BEGREPPSFÖRKLARINGAR

Kring vissa begrepp som används finns flera tolkningar och betydelser. Här förklaras vad som avses i uppsatsen.

Dialog - "Samtal mellan två eller flera personer (eller i överförd bemärkelse mellan t.ex. åsiktsriktningar" (Nationalencyklopedin. [online] 2013-05-14. Uppslagsord: dialog). I uppsatsen förekommer ordet medborgardialog som en metod för medborgardeltagande.

Fysisk planering - "Verksamhet som syftar till att förutbestämma samhällets framtida handlande genom att avgöra hur mark och vatten skall användas i tid och rum" (Nationalencyklopedin [online], 2013-05-14. Uppslagsord: fysisk planering).

Ideellt arbete - "Med ideellt arbete menas att någon frivilligt, utan krav på ersättning engagerar sig i arbete inom en organisation eller förening" (Karlsson, 2008, s.2).

Sociala problem - "Brister i en befolknings levnadsförhållanden som gäller så många människor att staten eller enskilda organisationer anses böra ingripa"

Nationalencyklopedin [online],2013-05-14. Uppslagsord: sociala problem).

3. RESULTAT

3.1 INTRODUKTION TILL SEVED OCH BRYGGERITOMTEN

Seved

Seved liknar på många sätt vilket bostadsområde som helst i Malmö. Här utgörs bebyggelsen av gamla industrilokaler från 1800-talet och flerbostadshus från 30-talet. Husen går sällan över fyra våningar och gatorna är korta och breda. Här finns framförallt hyresrätter men också en del bostadsrätter. Generellt har Seved en ung befolkning, de flesta är mellan 19 och 44 år och omflyttningen är stor. I området är det relativt låg utbildningsnivå, även om den tendensen håller på att ändras. Många familjer har låg inkomst och får försörjningsstöd (Si.SDF, 2010, s.14).

Det som ofta nämns i samma sammanhang som Seved är problem med kriminalitet och oroligheter. I media rapporteras det regelbundet om Seved, där bilden av området i stort sett är enhetlig. Ur en artikel i Sydsvenskan kommer citatet som kan summera den generella mediabilden:

”Seved och de problem som finns i området, vilket några gånger – ibland flera gånger i veckan, ofta mer sällan – resulterar i polisutryckningar, någon brand och skadegörelse är ingenting nytt. Inte för polisen, inte för de boende och inte för politiker. [...]Polisen vet exakt vilka som leder och fördelar bråken och upploppen på Seved [...] tätbefolkat område, sociala problem, behov av samverkan polis-socialtjänst-boende-näringsliv, men en polisstation i området ökar inte tryggheten [...]” (Ek, Palmkvist. [online], 2010).

Bryggeritomten

Bryggeritomten är en stor tomt i södra hörnet av området Seved. Vid början av 1900-talet tillhörde marken bryggeriföretaget Pripps. Idag är platsen till stor del parkeringsyta men här finns även byggnader av både modern och kulturhistorisk karaktär. I lokalerna ryms bland annat skatehall, föreningar och handel. I dagsläget finns planer på att bebygga tomten med bostäder och lokaler (SBK 2012a).

Områdesprogrammet för Seved

I Malmö finns sedan 2010 ett beslut om att stärka den ”sociala hållbarheten” i staden, detta arbete görs bland annat genom en satsning som kallas *Områdesprogrammet*, genom Södra Innerstadens Stadsdelsförvaltning (Si.SDF, 2010). Syftet är att alla Malmöbor ska kunna ta del av välfärden och känna sig som en del av samhället. Som det ser ut idag är det stora skillnader i hälsa och välfärd emellan olika områden. Ett av de områden som givits fokus och särskilda

insatser är Seved. Områdesprogrammet är tänkt att fungera som en slags ram inom vilken både social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet kan växa. Själva grunden byggs upp av förbättrade fysiska miljöer och infrastruktur. Inom denna ram kan social och kulturella fundament läggas. Tanken med programmet är att sammanföra olika aktörer inom denna ram, både kommunala förvaltningar, företag, föreningar och medborgare (Si.SDF, 2010, s. 4-5). Ett av målen med Områdesprogrammet är att skapa bättre social sammanhållning. Detta leder i långa loppet till bättre social hållbarhet (Si.SDF, 2010, s.15).

Det som har presenterats här är ett till synes vanligt bostadsområde i Malmö men med en del sociala problem under ytan. En av de problemlösningstrategier som kommunen väljer att tillämpa är att verka för "social hållbarhet", enligt angivelser i Områdesprogrammet. Bland flera olika satsningar är byggnationen av Bryggeriet ett sätt att applicera hållbarhetsmålet på en fysisk form. Vad innebär då social hållbarhet egentligen? Följande kapitel vänder och vrider på begreppet. När förståelsen vidgats återkommer Bryggeritomten längre fram i uppsatsen.

3.2 SOCIAL HÅLLBARHET – OLIKA ASPEKTER

Grundläggande definition

I rapporten "Our common future", som togs fram för FN med syfte att hitta en hållbar lösning för världens länder, återfinns den definition som ofta förekommer i sammanhanget: "Mänskligheten har möjlighet att skapa en hållbar utveckling som tillfredsställer dagens behov, utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov" (WCED 1987, s.41). Rapporten definierar ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet som de tre grundpelarna för ett hållbart samhälle. Framför allt understryks vikten av sambandet mellan de tre, fler jobb leder till stabil ekonomi, som leder ett stabilt socialt samhälle, som kan upprätthålla ett bra klimat (WCED, 1987, kap.2). En mer samtida definition refererar statsvetarna Ingemar Elander och Ann-Cathrine Åquist till:

"Hållbar stadsutveckling bygger på kultur, religion, demokrati och samverkan och förenar ekonomisk utveckling, social utveckling och miljöskydd med full respekt för mänskliga rättigheter." (2001, s.17)

Målet är "välmående, kreativa och hållbara städer för alla som skapar en god livsmiljö för alla sina medborgare och ger dem möjlighet att delta i alla delar av livet i staden" skriver kulturgeograferna Liljenfeldt och Keskitalo (2011, s.26). I samband med hållbarhet påtalas ofta tidsaspekten, vilket åsyftar samhällets ansvar även för kommande generationer. Detta skapas genom samverkan med medborgare, intresseorganisationer, privat- och offentlig sektor tillsammans med beslutsfattare (Liljenfeldt & Keskitalo, 2011, s.5).

Enligt Sören Olsson, professor i socialt arbete, kännetecknas social hållbarhet av stabilitet, flexibilitet och utveckling. Målet är ett samhälle som är såpass stabilt att förändringar mottas

utan tumult. På så sätt kan man hela tiden se framåt och klara av nya utmaningar (2012, s.2). Boverket sänker perspektivet ytterligare en skalnivå och skriver att social hållbarhet handlar om att ta hänsyn till olika gruppers behov och möjlighet förbättra dessa, samt främja möten och jämställdhet (2010, s.23).

De nämnda källorna beskriver social hållbarhet som ett sätt att uppmärksamma orättvisor och ojämnheter mellan människor och därefter försöka motverka de skillnaderna. I den tidigaste definitionen från WCED låg fokus på ekonomi, ekologi och sociala förändringar. Hos de senare versionerna har betydelsen breddats till att beröra bland annat kultur, religion och något mer diffust som "god livsmiljö". Hållbarhet är angeläget både i globala förordningar och ända ner till det lilla stadsrummet. Att ta ansvar för framtiden innebär därför att bygga en flexibel och mångfunktionell stad, med människors behov i centrum.

Tolkningsvidd

Viktigt för förståelsen av begreppet social hållbarhet är insikten om dess tolkningsvidd. Olsson menar att det är svårt att definiera eftersom det är ett orienterande begrepp. Det kan inte förklaras utan kontext och idévärld och är därmed föränderligt utifrån rådande värderingar. Genom att se hållbarhet som ett orienteringsbegrepp blir det lättare att anpassa innebörden till den givna situationen, vilket kan vara både en för- och nackdel (Olsson, 2012, s.1). Oklarheterna kring betydelsen innebär också en risk till maktmissbruk, skriver Liljenfeldt och Keskitalo. De menar att på grund av dess sociala konstruktion kan det böjas och vridas för att passa in på olika intressens agenda. Följden av detta kan bli en maktfaktor som organisationer eller makthavare kan gömma sig bakom. Därför måste begreppet alltid anpassas till kontexten och användarna (2011, s.6). Även Boverket påtalar avsaknaden av en tydlig definition och menar att bristen på svensk forskning är bidragande till det. Innebörden byter skepnad beroende på situation och sammanhang (Boverket, 2010, s.21).

Det är alltså svårt att konkretisera begreppets innebörd och därmed saknas grund och metod att basera hållbarhetsambitionen på. Till stor del är det just detta som sker i planprogrammen, där tolkningsfriheten gör begreppet applicerbart på väldigt varierande situationer och projekt. Risker är att betydelse och verkningskraft går förlorat. Samtidigt finns det en fördel av att kunna anpassa begreppet och göra det användbart inom nya områden. Oavsett så innebär användningen av begreppet ett stort ansvar och viss försiktighet måste iakttas. Det är viktigt att definiera och motivera begreppet i kontext till den aktuella situationen.

Mätbarhet

Ett av de problem som ofta nämns i diskussionen kring hållbarhet är svårigheterna med dess mätbara effekter. På uppdrag av regeringen arbetar "Delegationen för Hållbara städer" med att ta fram strategier för hållbar stadsutveckling. I slutrapporten skriver de:

"Hållbar stadsutveckling är inget tillstånd eller slutresultat. Det är en

färdriktning och en process. Staden och dess utveckling måste ses som en helhet samtidigt som varje stads hållbarhet måste utvecklas från sina förutsättningar, från medborgarnas behov och i samarbete med dessa” (2012, s.12).

Det är svårt att definiera en början och ett slut på hållbarhetsprojekt, vilket gör det svårt att skärskåda mätbara effekter. Liljenfeldt och Keskitalo har i sin rapport försökt kartlägga metoder som kan användas för att kunna mäta resultat av sociala förändringar. De har svårt att fastslå några särskilda indikatorer. Betydligt enklare är det att mäta av kvantitativa hållbarhetsvärden, som tex koloxidhalten, desto svårare är det med subjektiva, kvalitativa indikatorer. Därför blir social hållbarhet ofta underordnat andra politiska mål, som är enklare att visa resultat på. För att påvisa vinsten av social hållbarhet är det viktigt att det finns tydliga parametrar och mål i projektet (Liljenfeldt & Keskitalo, 2011, s.7). I och med svårigheterna med att mäta sociala värden vore det angeläget att ta hjälp av experter inom andra ämnesområden, exempelvis sociologer eller psykologer. De besitter mer kunskap och teori om vikten av sociala värden och kan hjälpa till både med övertygande motivering och själva arbetsprocessen.

För att kunna bedöma om ett projekt blivit lyckat, i avseendet välanvänt, underlättar det att ringa in en mindre målgrupp, menar Sten Göransson, landskapsarkitekt på Gatukontoret i Malmö. Det är svårt att göra en plats som tilltalar ”alla”, det slutar oftast med att den inte lockar någon alls. Istället är det bättre att välja en målgrupp, när projektet är klart blir det tydligt om målgruppen uppskattar platsen eller inte (Sten Göransson, muntligen, 2013.04.18). Det Göransson menar kan verka exkluderande men syftet är att användningen ska sprida sig som ringar på vattnet. Successivt etableras platsen och brukas även av nya grupper. En annan metod, kanske mer tillåtande och okontroversiell, vore att göra tvärtom. Börja med att etablera en nyfikenhet hos en stor grupp, för att sedan identifiera de som visar särskilt intresse.

Fysisk planering och strukturer

Efter att definitionen och begreppet ringats in någorlunda kommer nästa steg i processen och det är planering och utförande, vilket är nog så komplext. Många gånger skiljer sig åsikterna om *vad* man ska göra lika mycket som kring *hur* man ska göra. En grundläggande fråga är huruvida vi bygger för dagens människor eller för framtidens? Inger Arnsberg, arkitekt och Karl-Olof Bergström, etnolog, menar att staden ska byggas för en föränderlig framtid och att man inte ska låta funktioner, värderingar och ideologier styra, eftersom framtidens befolkning kanske inte delar dem (2001, s.8). Den stad som byggs ska i första hand vara praktisk för det dagliga livet, med boendemöjligheter i en anpassad geografi till arbete och andra ändamål (Arnsberg & Bergström, 2001, s.13). Detta kan tolkas som att en kortsiktig lösning går ut på att skapa ett enkelt vardagsliv medan en långsiktig strategi är föränderlighet inför framtiden, vilket författarna verkar tycka är krångligare. Men om vardagslivet blir alltför bekvämt, utan

utmaningar och provokationer, tvingas man aldrig konfronteras och acceptera något nytt och ovant. Risken med att endast se till framtida förändringar är att den flexibilitet, som bland annat Olsson har påtalat, uteblir. Formen skiljer sig för hur de olika funktionerna och mänskliga mötena kan stimuleras. Arnstberg och Bergstöm menar att dagens planering inte alls görs med syfte att skapa en trivsamt och praktisk stad att leva sin vardag i, utan snarare fokuserar på infrastruktur och tekniska system. Sociala behov och invånarnas önskemål kommer i andra hand (2001, s.9). Det vardagliga livets rörelse ska vara enkel och problemfri, där främlingar och vänner kan mötas på neutrala arenor och där det privata livet angränsar till det offentliga, vilket skapar både trygghet och öppenhet (Arnstberg & Bergström, 2001 s. 56). Andra menar att hållbarhet inte är ett slutresultat utan en inriktning för den ständigt omarbetade staden. För att hitta en målbild att jobba utifrån krävs en diskussion mellan flera parter och berörda, så att man kan nå en gemensam plattform (Ullstad, 2008, s.31). Utvecklingen måste förankras i dagens samhälle och förändringen kommer successivt (Ullstad, 2008, s.10).

Kristina Nilsson, lektor i fysisk planering, har intervjuat flera olika planerare på kommuner och slår fast att de alla anser sig ha ett inbyggt hållbarhetstänk i sina strategier för den fysiska miljön (2001, s.126). Flera av planerarna upplevde en motsättning mellan målen att nå både ekonomisk, ekologisk och social hållbarhet. Det ansågs svårt att tillgodose alla krav (Nilsson, 2001, s.128). Här antyder Nilssons text en problematik i att motivera och få gehör för frågor som rör social hållbarhet, kanske på grund av svårigheter med definition och mätbarhet som tidigare avsnitt visar. Vidare skriver Nilsson att flera planerare kände en viss maktlöshet, då många beslut formas i detaljplaner och i specifika projekt, vilket gör att helhetsgreppet kan gå förlorat. Det blir en konflikt mellan översiktsplanens långsiktiga perspektiv och detaljplanens kortsiktiga (2001, s.130). Den strategi som Arnstberg och Bergström förespråkar hamnar alltså i konflikt med de ambitioner som många planerare har. Trots ett övergripande mål i till exempel översiktsplanen bör hållbarhetstänket finnas med även ner på detaljplanenivå. Enligt Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (KSHM) kunde problemet lösas om kommuner och allmännyttiga bostadsbolag fick större inflytande över ägandedirektiv vid nyproduktion och särskilda behov för utsatta grupper (2013, s.70). Det är lätt att önska en sådan sak men realiteten ser annorlunda ut, där valet att bygga eller inte bygga i slutändan ligger hos ett vinstdriver byggbolag.

Det finns sätt att genom stadens struktur både inkludera och utesluta människor. Sveriges Arkitekter har gett ut en skrift för hållbar planering och skriver bland annat att en bilberoende stad vara exkluderande för de som inte har möjlighet till bil. Det urholkar målet att alla ska ha rätt till staden, dess utbud och sociala, ekonomiska och kulturella utbyte (Ullstad, 2008, s.32). Boverket menar att social hållbarhet behöver en bred variation, där flera insatser måste samverka. Forskarna Elisabeth Lilja och Mats Pemer skriver i rapporten att:

”Genom att överbrygga barriärer och gränser i den byggda strukturen kan

man åstadkomma bättre kontakter mellan olika delar av staden, och genom väl utbyggda kollektiva kommunikationer skapas också bättre kontaktmöjligheter.”(Boverket, 2010, s.23)

Av detta kan slutsatsen dras att hållbar planering syftar till att möjliggöra valmöjligheter för människor. Dessa möjlighet ska på olika sätt nå så många som möjligt. Men möjligheterna når inte alltid ut till alla människor. Boverket visar på exempel hur kommuner arbetat med att bygga för integration. Ofta syftar de projekten till att luckra upp boendesegregation genom att attrahera en mer välbärgad grupp till utsatta områden, sällan görs projekt åt motsatt håll. En potentiell konflikt i denna typ av problemlösning är att mindre resurstarka hushåll tvingas att flytta vidare. På så sätt får man en hög omflyttning, vilket i sig är något kommuner försöker att undvika. Boverket menar att en bättre lösning är att successivt integrera alla delar till stadens kärna och på så sätt lösa upp segregation (2010, s.11).

Arnstberg och Bergström menar att hållbarhet ska skapas så att dagens samhälle blir tryggt och stabilt, vilket ger effekt även framåt. Detta framstår som en försiktigare och mindre utmanade metod. Ullstad menar att det gäller att jobba i fas med en pågående förändring, något som ställer högre krav på både medborgare, politiker och tjänstemän, för att kunna dra nytta av flexibiliteten. Innebär social hållbarhet en optimal lösning, så lyckad att den kan behållas statisk och fast för all framtid? Eller är det en fråga om kontinuerlig utveckling och anpassning, där det kanske är svårare att uppnå det slutliga, perfekta resultatet eftersom nya utmaningar hela tiden rubbar balansen?

3.3 METODER FÖR HÅLLBARHET

Efter presentationen av definition och planeringsprocesser ska detta kapitel studera vilka konkreta insatser och förändringar som föreslås och med vilka fysiska och mänskliga medel en socialt hållbar stad kan byggas.

Blandstaden

En åsikt som återkommer i sammanhang kring hållbarhet och planering är vikten av en stad med blandade funktioner och strukturer. Enligt arkitekt Erland Ullstad, som skrivit om hållbarhet för Sveriges Arkitekter, bör staden ha en bred variation av ändamål, utbud, stora och små företag, gamla och nya hus, offentligt och privat, lugnt och livligt, bebyggt och grönt. Gamla byggnader ska delvis bevaras, inte bara för sin charm utan även för att kunna erbjuda lägre hyror till ett bredare utbud av verksamheter (Ullstad, 2008, s. 16). Dessa faktorer kan kommunen styra genom att påverkar vilken typ av upplåtelseformer, service och husform som ges plats (Boverket, 2010, s.126). Samtidigt menar Boverket att det finns svårigheter och problem med att vilja styra bebyggelsen. Trots formella anvisningar i detaljplanen är det i slutändan byggherren som påverkar vilken typ av boendeform som upplåts. Ett annat problem är att vid nybyggnationer är det ofta dyr mark och därmed blir boendet eller lokalen dyr, vilket

exkluderar resurssvaga. (Boverket, 2010, s.13)

I en blandad stad ges inte bara utrymme för många funktioner utan också för många möten, vilket förhoppningsvis minskar främlingskap emellan människor. Att tvingas konfronteras med det okända är viktig. För att undvika onaturliga och krystade möten i stadsrummet kanske de fungerar bäst då de knappt märks av, då blir de en självklar del i vardagen. Därför bör blandstaden utgöras av neutrala arenor, som affärer och serviceändamål.

Sociala och fysiska förutsättningar

Boverket menar att tillgång och möjligheter också är synonymt med att kunna göra en så kallad bostadskarriär inom området, som innebär att man inte behöver flytta från platsen om hushållets tillgångar förbättras. Olika hustyper, olika upplåtelseformer och olika prisklasser är även styrmedel som kan locka en bredare målgrupp (Boverket, 2010, s.49). Problemet är att det bara har en funktion för de som har ekonomisk möjlighet att flytta runt. Den som fortfarande har låg inkomst får stå bredvid och se sina grannar komma och gå.

Vidare påpekas vikten av tydliga och sammanlänkade stråk genom kvarter, för att få ett flöde som ger liv och karaktär (Boverket, 2010, s.53). Ett sådant exempel kommer att behandlas under kapitlet om Rosengård. Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (KSHM), har undersökt förutsättningar till hållbarhet, på uppdrag och funktion för Malmö stad. Där beskrivs hur barriärer kan byggas om för att förena områden, istället för att dela upp dem. Till exempel kan många trafikleder göras om till stadsgator (KSHM, 2013, s.73). På så sätt kan trafikfunktionen bibehållas samtidigt som den mänskliga skalan adderas. För att ytterligare stärka gemenskap och tillit till sina grannar är det viktigt att skapa tillgängliga och tydliga mötesplatser (KSHM, 2013, s.77).

Ytterligare ett sätt att med fysiska medel främja sociala möten menar Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö är att placera större evenemang och arenor på orter dit folk vanligtvis inte tar sig. I en bra strategisk planering ligger dessa nära kollektivtrafik, för allas möjlighet att ta sig dit (2013, s.77). Det krävs oftast pengar för att kunna delta och det finns en risk i att det upplevs kränkande att människor med god ekonomi kommer till ett område med sämre ekonomi, för att roa sig och sedan åka hem igen. Då kanske den metod som Boverket föreslår är mer inkluderande, arrangera årliga evenemang som bidrar till positiv publicitet och stolthet bland boende. På ett socialt plan enas människor i ett område och detta förstärker platsens identitet. (Boverket, 2010, s.58). Ett lyckat exempel på attraktion som kommit att locka människor från olika stadsdelar är de temaplatser som finns runt om i Malmö. Dit åker förskolebarn från hela Malmö (Sten Göransson, muntligen, 2013-04-18). På så sätt kommer barn och vuxna i kontakt med nya världar på en neutral arena.

En annan viktig nyckel till socialt engagemang är närhet, enligt Sten Göransson. När utomstående kommer till en plats för att skapa något kan de boende i området känna

överkörda. Istället för att gemenskapen ökar kan det snarare leda till konflikter (Sten Göransson, muntligen. 2013-04-18). Därför är det viktigt att uppmuntra boende i närområdet och aktivt driva deras engagemang. Har väl hjulet börjar snurra kan det förhoppningsvis spinna vidare på egen hand. I senare kapitel studeras Picnic-festivalen som en form av evenemang där positiva värden har förstärkts.

Idag finns allt mindre resurser till skötsel och förvaltning, samtidigt som det i många områden finns engagerade och arbetsvilliga människor, menar Sten Göransson. Därför borde man kunna kombinera dessa två, utan att någon känner sig utnyttjad. Tanken bygger på att skapa lokalt engagemang som gör att boende vill engagera sig och känner att det är en betydelsefull uppgift. Det innebär också att tjänstemän och politiker måste släppa lite på kontrollen, för att ge utrymme åt alla typer av uttryck och metoder.

”Om man bara koncentrerar sig på ett objekt som man ska bygga och tror att man i det skedet kan garantera social hållbarhet då tror jag man är fel ute. Social hållbarhet bygger på ett engagemang och att man känner delaktighet och då måste man plocka med sig det i även förvaltningskedet. Det engagemanget man skapar genom att ha kontakt med brukargrupper ska även vara med sen, annars blir det stopp” (Sten Göransson, muntligen, 2013-04-18).

Medborgardeltagande

Ett viktigt och återkommande inslag i arbetet för social hållbarhet är medborgardeltagandet. En formulering av innebörden ser ut såhär:

”Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan och är dessutom betydelsefullt för att skapa ansvarstagande för den egna närmiljön. Det gäller inte bara vuxna. Rätten till delaktighet och inflytande gäller oavsett kön, etnisk eller religiös tillhörighet, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder.” (Delegationen för hållbara städer, 2012, s.18)

En avsikt med att engagera medborgare i beslut och förändringar är att åstadkomma en positiv effekt som förstärker resultatet på längre sikt. Därför bör medborgardialoger göras tidigt i processen och även fortsätta efter det att platsen är byggd (KSHM, 2013, s.77). Strategin bygger också på att göra samhället mer tolerant och stabilt inför de kommande förändringar som exempelvis klimatet kan generera. Med begränsade resurser finns risk för konflikter och prövningar, vilket kräver större social sammanhållning och lojalitet för att inte urarta (Delegationen för hållbara städer, 2012, s17).

I planeringen av den fysiska miljön är det lika viktigt som i någon annan del av processen att

inkludera medborgare i arbetet. Platsen kan inte ses som något statiskt utan landskapsarkitekts roll blir att tillhandahålla de metoder och verktyg som behövs, för att kunna vägleda medborgare i den gemensamma processen. Göransson medger att en sådan arbetsmetod kostar både mer tid och pengar men genererar i längden positiva effekter. "Du kan göra vilken bra plats som helst, gestalningsmässigt, arkitektoniskt, men har du inte den social biten med dig så blir det inget av det." (Sten Göransson, muntligen 2013-04-18)

3.4 MEDBORGARDELTAGANDE SOM METOD FÖR SOCIAL HÅLLBARHET: EXEMPEL FRÅN ROSENGÅRD

De fysiska insatser för att främja hållbarhet är permanenta och bokstavligen talat cementerade, när det kommer till människor och sociala fenomen är metoderna mer flytande och abstrakta. Av den anledningen har jag valt att studera just medborgardeltagande och ideellt arbete närmare. Som tidigare kapitel pekar på är det viktigt med ett stort medborgarinflytande och även planprogrammet för Bryggeritomten (2012b) har det som mål. I det här kapitlet undersöks för- och nackdelar med metoden, samt möjliga problem och framtida utmaningar. Som exempel används Bokalerna i Rosengård, resultatet av ett projekt där medborgare var involverade från början till slut.

Funktionen av medborgardeltagande

Vilken funktion fyller medborgardeltagandet i planeringen och på vilket sätt kan det bidra till social hållbarhet? Martin Karlsson, doktorand i statsvetenskap, med fokus på demokrati och kommunikation menar att syftet med medborgardeltagande är att:

"Hantera komplexa politiska problem, stärka medborgarnas politiska förtroende, aktivera medborgarna till politiskt deltagande, involvera utslutna grupper i samhället samt att marknadsföra kommunen." (Karlsson, 2011, s.115).

Av Karlssons förklaring antyds att den funktion som medborgardeltagandet har mest syftar åt att stärka tillit till politiker och tjänstemän. Enligt Karlssons tolkning finns det egentligen inget intresse av att faktiskt samla in och bearbeta åsikter och önskemål. Snarare syftar det till bra publicitet och att skaffa lojala väljare, än att våga möta medborgares krav. Dock är Karlssons beskrivning inte den enda sanningen, det är hans egen tolkning. Säkerligen finns det medborgarprocesser med andra agendor.

Abdul Khakee, professor i statsvetenskap, pekar ut fyra förändringar som gjort att intresset för medborgardialoger har ökat de senaste åren. Dessa är:

Bärkraftig utveckling: För att kunna möta de utmaningar som miljöproblem genererar så krävs ett samhälle där medborgarna är villiga till kompromisser och förändringar. Då krävs en

dialog mellan beslutsfattare och medborgare, som kan skapa förståelse för vilka vinningar och vilka motprestationer som förväntas från båda sidor (Khakee, 2006, s.12).

Omstöpning av välfärdssamhället: I det forna välfärdssverige ansågs en gemensam värdegrund ligga bakom beslutsfattare och även direkt representera befolkningens åsikter. Khakee menar att vi idag inte längre har samma gemensamma utgångsläge. Konkurrensen om resurser har ökat vilket också kräver en rättvis och mer genomtänkt fördelning och då förhandlingen med olika intressen är viktig (Khakee, 2006, s.12).

Invandring och den multikulturella samhällsordningen: Trots allt större variation av kultur, religion och ursprung i våra städer menar Khakee att vi måste bibehålla känslan av tillhörighet. Det görs inte genom att normalisera en majoritetskultur, utan genom att acceptera och välkomna alla varianter. För att acceptera varandras olikheter krävs dialoger om vilka normer och värderingar som gäller. I planeringssyfte gäller det att lyssna in alla gruppers behov och önskemål och inte generalisera någon (Khakee, 2006, s.13).

Marknadsorientering och individcentrerad demokratimodell: Allt mer som tidigare sköttes i en kollektiv regi har blivit privatiserat och vinstdrivande. Parallellt med detta blir begränsningen av resurser ett större problem. Det blir allt mer fokus på individen än på kollektivet. För att kunna känna sig delaktig och nära det som sker blir det allt vanligare med ideellt engagemang, vilket också påverkar människans samhällsroll, från medborgare till brukare (Khakee, 2006, s.14).

Enligt Khakee kan medborgardeltagandet ses som ett sätt att möta och förebygga framtida konflikter. Både Khakee och Karlsson menar att det finns mycket potential att hämta i kunskap och engagemang från medborgarna. Deras analyser antyder också en viss skiljelinje mellan medborgare och beslutsfattare, frågan är om medborgardialogen riskerar att befästa den klyftan eller minska den.

I Rosengård resulterade medborgardialogen till byggandet av Bennets Bazaar, som består av så kallade "bokaler", vilket är affärslokal i kombination med boendelägenhet. Platsen för bokalerna är längs ett stråk som redan innan hade en informell funktion som samlingsplats och genomfart. Tanken var att ta till vara på den förekomsten och att med affärer och verksamheter kunna etablera stråket ännu bättre. Genom att låta boende, verksamheter och socialt liv ge näring åt varandra kunde ett centralt stråk skapas (SBK, 2007).

Inför ombyggnaden i Rosengård jobbade man med omfattande dialogmetoder. Avsikten var att pröva de förslag som gjorts och få in boendes reaktioner (SBK, 2012b, s.8). År 2008 gjordes ett Dialog-PM som varit grunden i fortsatt arbete med medborgardeltagande. Där konstateras att stadsplanering inte ensamt kan åstadkomma en lösning, istället krävs en samverkan mellan flera strukturer (SBK, 2008, s.2). För att skaffa sig en uppfattning om vilka behov som fanns bjöds förvaltningar och privata aktörer in till workshop, då kunde man diskutera frågor ur flera perspektiv (SBK, 2008, s.5). Den metod som används i Rosengård svarar mot Karlsson och Khakees uppfattning om att medborgare används för att fördjupa planerarens kunskap.

Flera berörda aktörer bjöds in till dialogen, vilket talar för att den mångfald och acceptans för variationer som Khakee efterfrågar förhoppningsvis har beaktats.

Planerarens makt

Khakee diskuterar hur mycket inflytande och utrymme deltagare egentligen får i dialogprocessen och konstaterar att det är en makt som framför allt planerare besitter. I vissa lägen är medborgarens röst bara en symbolisk parentes som inte tas hänsyn till i slutändan, i andra fall ges de förtroenderoller och bestämmandemöjlighet (2006, s.17). Att dialogerna ändå är så populära som metod tror Gilljam, professor i stadsvetenskap, beror på en lite naiv ambition hos förtroendevalda. De vill så gärna komma på god fot med väljarna och det är lätt att slänga ur sig förslag och låta medborgare ha åsikter om dem, desto svårare att tillgodose förhoppningarna sen (2006, s.31). Samtidigt måste kommuner vara försiktiga med i vilken avsikt de använder dialogen. Är det för att stärka sitt anseende som en lyhörd och demokratisk ort eller för att faktiskt ta in åsikter och anpassa lösningen efter dem? (Karlsson, 2011, s.123). Nilsson menar att politiker gärna vill framstå som öppna och medgörliga men de behöver oftast inte möta medborgarna lika direkt som tjänstemännen. Därför kan det finnas en tendens att politiker gärna förespråkar medborgardeltagande medan tjänstemännen är mer skeptiska (Nilsson, 2005 s.113). På samma sätt som begreppet social hållbarhet riskerar att användas slentrianmässigt finns liknande problem kring medborgardeltagandet. Använder man sig av metoden för att man så gärna vill höra olika röster inför ombygget eller är det snarare röster inför nästa kommunalval som fiskas efter?

Malmö stads ambitioner att nå medborgarna i Rosengård i olika projekt går inte att tvivla på, oavsett agenda. Flertalet medborgardialoger och projekt har ägt rum de senaste åren och över tusen personer har yttrat sig i olika frågor (SBK, 2008, s.21). I Rosengårds Dialog-PM tydliggörs redan inledningsvis att den sociala hållbarheten är en samverkan mellan även ekologisk och ekonomisk hållbarhet. Därefter kommer en notering om att en del saker kan staden inte påverka, till exempel privata aktörers initiativ eller statlig marknadspolitik (SBK, 2008, s.4). Det går att antyda ett kryphål i PM:et där kommunen frånsäger sig visst ansvar för de beslut som tas på högre nivå. Detta kan eventuellt även urholka den dialog som sker på lägre nivå. Khakee menar att för att medborgare ska känna förtroende och engagemang krävs att planeraren har insikt om sina egna normer och värderingar och är lyhörd och anpassningsbar. Många gånger är planeraren driven av tidspress, budget och förväntan på snabba resultat, vilket gör att medborgardeltagandet underordnas teknik och statistik (2006, s.19).

Individ eller kollektiv

Ännu ett problem är att medborgardeltagande kan ge en falsk bild av vad demokrati innebär. Det kan uppfattas som ett sätt att enbart slåss för sin egna personliga åsikt, istället för att måna om ett kollektivt intresse (Gilljam, 2006, s.30). I medborgardialoger, till skillnad från större kollektiva folkrörelser, är det några få individer som får föra en större grups talan. Det

kan bli ett problem att representera en grupp samtidigt som deltagarens egna åsikter får stort utrymme (Khakee, 2006, s.15).

Representationen av olika folkgrupper i dialogerna är ofta ojämn. De som har råd, tid och starka åsikter kommer oftare till tals än de som är upptagna, likgiltiga och sämre bemedlade. Därför, menar Gilljam, kan det som ska lyfta folkets röst bli snedvridet (2006, s.27). Nilsson menar att samhället snarare borde anpassas så att alla kan vara delaktiga och att systemet borde göras mindre komplext (2005, s.4). För att undvika att endast en liten grupp människor, som syns och hörs mest, får representera ett tyst kollektiv föreslår Gilljam att man aktivt letar upp fler grupper av människor. Det skulle kunna ge en bättre åsikt från befolkningen och en bredare grund att samla information utifrån (Gilljam, 2006, s.34).

I Rosengård har flera olika metoder praktiserats för att nå en så bred representation av befolkningen som möjligt. Det har funnits möjlighet till workshops, framtidsvandringar, webbenkät, skyltning och utställningar på flera ställen. Till gruppdiskussioner har olika boendegrupper bjudits in, liksom kvinnogrupper, pensionärer, barn, ungdomar, hemtjänstpersonal och näringsidkare (SBK, 2012b, s.68). Den breda blandningen av deltagare visar att det finns en medvetenhet på kommunen om problemet med att nå ut till alla. Att aktivt söka sig till olika grupper kan vara en bra metod.

Göransson menar att lika viktigt som att ha brukarmedverkan i början av processen är det att ha med sig medborgarna vid förvaltande och driften av platsen. Då måste man våga släppa kontrollen och makten till allmänheten, för att de ska få ta ansvar och känna engagemang. Detta förutsätter ett annat förhållningssätt, där brukare tillåts sätta sin egen prägel på platsen. Lika mycket som landskapsarkitekten får utrymme för sitt konstnärliga uttryck bör även medborgare få det. Det kan innebära att sådant som upplevs som fullt eller störande också ska få plats. Det handlar om att tillsammans hitta ett sätt som den allmänna platsen kan användas på. Förr planerades områden för brukare men utvecklingen bör gå mot att planera i samspel med brukare (Sten Göransson, muntligen, 2013-04-18). Butikerna i bokalerna driva av människor som bor där och bokalerna är idag ett väletablerat inslag längs Rosengårdsstråket. Den framtida utvecklingen innehåller en aktivitetsyta för och av tjejer, samt ett kvarterstorg. (Malmö stad, [online], 2013-05-05) Stråket genom Rosengård har gått från att vara en cykelväg intill ett hus, till att bli en mötesplats och en gata för småhandel.

3.5 IDEELLT ARBETE SOM METOD FÖR SOCIAL HÅLLBARHET: EXEMPEL PICKNICKFESTIVALEN

Vikten av människors inblandning i samhället är en återkommande faktor som nämns för att generera social hållbarhet. Metoden med medborgardeltagande är främst styrd av planerare men det ideella initiativet har däremot inte samma begränsningar. Förvisso finns andra hinder men utgångspunkten är en annan. Sten Göransson menar att för att skapa ett socialt hållbart

samhälle är människors ideella engagemang avgörande (Sten Göransson, muntligen, 2013-04-18). Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (2013, s.129) skriver i sin rapport att medborgare som är delaktiga i samhället ger ett resultat som blir stabilare och håller längre. Så på vilket sätt kan ideellt arbete och evenemang bidra till social hållbarhet? I det här avsnittet undersöks vilka faktorer som driver människor till ideellt engagemang och vilka effekter det får. Som tillämpning används Picknickfestivalen i Göteborg, ett nytt sätt att fira nationaldagen där det offentliga stadsrummet utgör arenan.

Varför behövs ideellt arbete?

Till viss del fyller det ideella arbetet igen ett hål där staten inte har råd att betala för alla insatser, menar Panova, Sköld och Östberg i sin C-uppsats inom sociologi. Framför allt barn, äldre, handikappade och socialt och ekonomiskt utsatta människor är ofta beroende av ideell hjälp (Panova et al. 2007, s.6). De menar vidare att allt fler institutioner löses upp och att det leder till urholkning av gemensamma traditioner och samstämmig moral. Istället är det upp till den enskilde individen att avgöra vad som är rätt och fel (Panova et al. 2007, s.29). Ett samhälle där individualism har urholkat våra traditioner och vår känsla av gemenskap verkar nattsvart. Förvisso kanske vissa sedvanor glöms bort men de ersätts snart av nya, dock kan gemenskapen behöva lite hjälp för att få fart igen.

Henrik Sternberg, lektor i socialpsykologi, resonerar kring poängen med själva gemenskapen och menar att det blir ett forum för att dela upplevelser, tankar och diskussioner med varandra. Tillhörigheten skapas i att ge och få bekräftelse av andra människor (Stenberg, 2010, s.7). Motsatsen är utanförskap, där kollektivets och individens behov krockar (Stenberg 2010, s.9). För att stärka sin roll i samhället krävs "socialt kapital", vilket enligt Pierre Bourdieu innebär en bra tillgång till sociala relationer och kontakter som leder individen framåt (Stenberg 2010, s.10).

Som Sternberg menar så finns det alltså ett behov av att känna sig delaktig i sin omgivning. Det stärker både individ och kollektiv. Panova, Sköld och Östberg påtalar också behovet av detta, eftersom de menar att gemensamma värderingar håller på att försvinna. I det syftet kan det ideella engagemanget skapa en ny, övergripande plattform, vilket är vad Picknickfestivalens ambition är.

Picknickfestivalen

Picknickfestivalen började som en reaktion mot rasism och våld. År 2005 hade en skola i stadsdelen Kålltorp i Göteborg problem med nynazism bland eleverna. Kulmen kom när en flicka blivit misshandlad. Några elever gick då ihop och bestämde sig för att göra ett fackeltåg, under parollen "för mångfald och gemenskap". Året därefter tog ungdomarna på eget initiativ koncepter vidare och utvecklade det till endagsevenemanget "Picknickfestivalen". Första gången kom 3000 besökare och sedan dess har festivalen vuxit. Förra året utökade man till att ha två festivaler på olika platser i Göteborg. Nyttillskottet var stadsdelen Hisingen där man ville

hitta ett nytt sätt att överbygga segregation och att aktivera unga, för dem var Picknickfestivalen ett bra alternativ. Tanken med festivalen är att alla typer av människor och grupper ska kunna mötas på picknickfältet och ta del av musik och uppträdanden (Perdahl, 2012, s.6).

Projektet bidrar till social hållbarhet genom att vara ett enkelt sätt att uppmuntra till möten mellan människor, menar Helena Lundén, projektledare för evenemanget. Hon berättar en liknelse där picknickfiltarna på festivalen överlappar varandra, på samma sätt som människors världar överlappas och möts på festivalen. Så enkelt kan nätverket breddas, om än bara för en dag (Helena Lundén, muntligen, 2013-05.02).

Förutsättningar och effekter

Festivalen äger rum på nationaldagen varje år och budskapet som arrangörerna vill lyfta fram är just mångfald och gemenskap. Föreningen är religiöst och partipolitiskt obunden och bygger sin verksamhet på tron om likabehandling. Framför allt vill man lyfta fram unga människor och deras möjlighet till inflytande (Stadgar för Picknickfestivalen Sverige, 2013). Malin Karlsson menar i sin D-uppsats i psykologi att den ideella organisationen är en bra språngbräda för människor att utvecklas inom. Där kan kunskaper och idéer spridas över gränserna och nya möten sker i lek, vila eller spänning. På så sätt integreras människor på alla plan (Karlsson, 2008 s.2). För att lyckas med målet att främja mångfald och gemenskap gäller det att leverera en atmosfär där det känns naturligt och självklart att närma sig nya människor. Helena Lundén menar att det inte går att stå med pekpinnar och försöka tvinga på folk gemenskap. Tricket är istället att bjuda på ett sammanhang där det inte känns krystat att öppna sig för andra. Musik och poesi, i kombination med inträngda picknickfiltar i solen, med kaffe och bullar, ger en avslappnad stämning som gör det lätt att le åt picknickgrannen (Helena Lundén, muntligen, 2013-05-02).

Motiv och vinning

Det finns olika motiv till att människor väljer att jobba ideellt. Karlsson diskuterar detta och en förenklad summering av hennes slutsats ger främst två anledningar till ideellt engagemang, dels att vilja hjälpa andra, dels att själv få ut något av det. Dessa två behöver inte motsätta varandra, exempelvis kan man vilja hjälpa andra för att förbättra sin egen självkänsla. Många gånger blir dock de med själviska motiv inte lika långvariga i arbetet som den som gör det för andras skull. Karlsson hänvisar till Snyder som menar att för att uppmuntra till arbetet är det viktigt att både påpeka hjälpen som andra får men också de personliga vinningarna, som ny kunskap, erfarenhet och självförtroende (Karlsson, 2008, s.3). I den undersökning Karlsson själv gjort visar hennes studie att människor uppskattar gemenskapen i organisationen, nya vänner och samarbetet. Ytterligare faktorer var känslan av att vara behövda och uppskattade (Karlsson, 2008, s.10).

Även Helena värdesätter den personliga vinningen i sitt ideella arbete. För henne är det en bra

erfarenhet att ha på CV:t och hon har fått många nya vänner på köpet (Helena Lundén, muntligen, 2013-05-02). Det ideella engagemanget bör därför inte ses som en uppoffring för andra, utan som något alla vinner på, både utföraren och mottagaren. Karlssons studie visar att motivationen växer inte bara genom att kunna stå bakom organisationens värdegrund utan också genom fördelar socialt och karriärmässigt. Ansvar och möjlighet att påverka organisationens utveckling pekas också ut som motiverande faktorer (Karlsson, 2008, s.12).

Många pekar på vikten av att själv dra fördel av sitt ideella engagemang men den ekonomiska vinsten är trots det en desto mindre viktig faktor. I sitt examensarbete inom sociologi har Mattias Bengtsson undersökt vad som motiverar volontärer till sitt arbete. Där hänvisar han till Jone Pearce, professor i ledarskap, som talar om hur mängden yttre belöningar, som pengar och gåvor, kan minska den inre belöningen, som självkänsla och arbetsglädje. När man verkligen brinner för något är pengar inte viktigt (Bengtsson, 2009, s.4). Arrangörerna bakom Picknickfestivalen jobbar ideellt och är helt beroende av bidrag från föreningar och stadsdelar. Trots hårt arbete utan lön värnar organisationen om den ideella andan, som ger ett speciellt engagemang och gemenskap. Genom att slippa vara forcerat och vinstdrivet skapas en stämning som bygger på genuint intresse och glädje, menar Helena Lundén (muntligen, 2013-05-02).

För att väcka engagemang och inspiration till ideellt arbetet gäller det att stadsdelen tillhandahåller verktyg och stöd, anser Lundén. Steget till att starta upp något ska inte kännas stort och oöverkomligt, istället måste politiker och organisationer närma sig medborgarna och visa vilka öppningar och vägar som nya initiativ kan ta. Lundén har alltid upplevt att stadsdelen och parkförvaltningen varit uppmuntrande och hjälpsamma, vilket underlättat och motiverat deras arbete (Helena Lundén, muntligen, 2013-05-02). Detta är i linje med vad tidigare kapitel visat, vikten av att politiker och tjänstemän vågar släppa på kontrollen och möte medborgares önskemål och krav. På så sätt uppmuntras engagemanget och resultatet blir bättre. Ett initiativ som Picknickfestivalen är säkert lätt att övertygas av men även sådant som inte är inom normen för vad som anses glatt och trevligt måste få tillåtas.

Framgångsrika metoder

Att känna igen sin omgivning, folk i sitt kvarter och att på så sätt känna sig bekräftad och existerande, det är små detaljer av stor betydelse menar Stenberg (Stenberg, 2010, s.11). Stenberg, liksom Panova, Sköld och Östberg, anser att välfärdssamhället har lett till en individualisering, där det sociala samspelet minskat (Stenberg, 2010, s.212). Gemenskapen får ännu större betydelse och på så sätt är Picknickfestivalen ett bidrag till det. Det finns en medveten tanke bakom festivalens upplägg. Bland annat är ambitionen att ha "alla" som målgrupp, både unga, gamla, familjer och barn ska känna sig välkomna. Ett annat mål är att behålla festivalen utanför centrum och flytta fokus mot förorter istället. På så sätt lockas människor att besöka nya platser och lämna sin hemvanda miljö (Helena Lundén, muntligen, 2013-05-02).

Receptet för att ordna ett projekt som bidrar till social hållbarhet är engagemang som kommer ifrån brukarna och platsen. Det går inte att komma utifrån och starta upp något *för*

någon annan. Om det ska fungera i längden måste arrangörerna själva ha förankring i det de gör. Fördelarna med att starta ett initiativ genom de boende har även Sten Göransson påtalat i avsnittet "Sociala och fysiska förutsättningar". Det är inte alltid det finns den eldsjälens i kvarteret och i sådana fall blir det svårare. Det första steget för den som kommer utifrån och vill bygga upp sin verksamhet borde vara att etablera kontakt och engagemang hos de som redan bor där, på så sätt är de boende involverade ifrån början. Det är kontraproduktivt att först starta verksamheten och därefter förvänta sig att människor automatiskt ska lockas dit.

Trots att Picknickfestivalen bara äger rum under en dag om året menar Helena att den genererar effekter som sträcker sig långt utöver nationaldagen. Erfarenheten och upplevelsen av att dela något, vara på samma plats som främlingar, kanske prata med någon okänd, besöka en ny stadsdel och uppskatta samma sak som alla andra på platsen, ger en känsla av gemenskap (Helena Lundén, muntligen, 2013-05-02), vilket är precis vad som behövs för en socialt hållbart samhälle. Samma slutsats som Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö har gjort och som presterades i avsnittet "Medborgardeltagande".

I det här avsnittet studerades vikten av olika typer av evenemang som ett sätt att ge näring åt den sociala hållbarheten. Där det finns brist på pengar gäller det istället att engagera och uppmuntra lokalbefolkningen till ideellt arbete. Genom att låta medborgarna själva få bestämma och ansvara för arrangemanget nås positiva effekter. Sätten det kan utföras på är många men Picknickfestivalen är ett bra exempel på hur stadens parker, torg och gator kan användas på ett sätt som direkt når människor och i längden gynnar samhället.

3.6 BRYGGERITOMTEN – UPPLÄGG OCH MÅL

Med vidgad förståelse för innebörden av social hållbarhet och olika metoder för att nå dit kan nu Seved och planerna för Bryggeritomten studeras utifrån dessa perspektiv.

Planprogram Bryggeritomten

I förberedelserna inför den nya detaljplanen gjordes ett planprogram för Bryggeriet. Programmet har funktionen av att dels ange en struktur och vision för platsen, dels vara ett verktyg i mötet med medborgare, fastighetsägare och myndigheter (SBK, 2012c, s.4). I kapitlet "Social hållbarhet" studerades svårigheterna och riskerna med en tolkningsbar definition och ett otydligt mätvärde. Liljenfeldt och Keskitalo (2011) konstaterade behovet av att noggrant anpassa definitionen till varje specifikt projekt och utifrån den sätta upp en tydlig ram för vad som ska uppnås och hur. På så sätt blir det enklare att arbeta utifrån de målen och hävda vad som ska uppfyllas och om det har lyckats.

Förutom att behandla eventuella förändringar inom infrastruktur och miljö fokuserar programmet till stor del på det sociala livet. En av de tre målbilderna förklaras såhär:

"Ett blandat och socialt hållbart Bryggeri: Bryggeriet är en integrerad del av

staden som med sin bebyggelse bidrar till att fläta samman de olika stadsdelarna till en blandad stadsstruktur. Området bidrar till det behov av byggnationer av nya bostäder som finns i Malmö. På Bryggeriet finns möjligheten att hitta gemenskap i olika föreningar och på olika sätt delta i samhället. Här trivs och träffas alla typer av människor oavsett ålder, livsstil, kön m.m. Bryggeriet är ett tryggt och blomstrande område och bidrar till att skapa jämlika förutsättningar för en god folkhälsa och ett gott liv i staden.”(SBK, 2012c, s.6)

Kommunens bild av vad social hållbarhet innebär är alltså en integrerad stadsdel med gemenskap i föreningar och olika sätt att delta i samhället. Alla mänskotyper kan träffas. Området är tryggt och bidrar till jämlikhet för god folkhälsa och livkvalitet. Enligt programmet innebär det att människor med olika bakgrund och förutsättningar ska kunna bo där. Ett sätt att komma dit är att erbjuda olika upplåtelseformer på lägenheter och en blandning av små och stora lägenheter skapar en större social blandning (SBK, 2012c, s.8). Boverket (2010) har visat på två sidor av den metoden. Å ena sidan kan det för vissa människor möjliggöra en boendekarriär inom området, å andra sidan kan det innebära höjda hyror som framtvingar flytt för andra. Liksom Boverket även påpekat så är det vanligt att områden som ska ”förbättras” gör det genom att dyrare lägenheter byggs, för att attrahera en ny grupp. För att den sociala blandning som efterfrågas i planprogrammet ska uppfyllas krävs nog boendeformer och fokus åt båda håll.

På Bryggeriet ska även finnas naturliga mötesplatser som främjar kontakten emellan grannar (SBK, 2012c, s.23). Planprogram är till för att skapa en vision och mål för hur platsen ska byggas men tendensen finns att man fokuserar alltför mycket på att vilja skapa ett småputtrigt vardagsliv utan att komma ihåg det långsiktiga perspektivet. I avsnittet ”Fysisk planering och strukter” har Arnsteberg och Bergstöms kortsiktiga planeringsperspektiv diskuterats kontra Sveriges Arkitekters mer långsiktiga. Även om en trivsamt, kortsiktig lösning är enkel att sälja in får man inte glömma vikten av övergripande planer. Visserligen är direkta lösningar bra men för hållbarhet måste det även fungera i långa loppet. De direkta, temporära lösningarna kan vara i den form som Arnstberg och Bergström nämnt, där olika vardagsliv korsar varandra via stråk, mötesplatser och målpunkter.

Planprogrammet lämnar många förslag och idéer på hur den här blandade och socialt hållbara staden ska kunna byggas. Bland punkterna finns bland annat parkering under mark, lugn park och odlingsprojekt, aktiviteter dygnet runt, utåtriktad verksamhet, besöksmål för hela staden, trygg karaktär med väldefinierade platser och mötesplatser: torg, park, café, lekplats, galleria, offentlig byggnad, förening (SBK, 2012c, s.20). För att skapa förstärkt sammanhållning ska aktiviteter, gatufester och kulturevenemang uppmuntras (Si.SDF, 2010, s.16). I avsnittet ”Sociala och fysiska förutsättningar” diskuterades målpunkters och evenemangs olika effekter utifrån Boverkets (2010) och KSHM (2013) olika perspektiv. Effekterna kan bli både positiva

och negativa. Det är bra att lyfta positiva evenemang och att locka en bredare målgrupp till platsen men attraktionerna bör inte vara av en karaktär som exkluderar de som redan bor där. Några punkter listas också som särskilt viktiga för den sociala hållbarheten, där nämns bland annat blandade verksamheter, föreningar i billiga lokaler, uppmuntra utevistelse och aktivitet, stråk/gatunät som kopplas till omgivningen samt blandat utbud för olika åldrar, livsstilar, kön (SBK, 2012c, s.20). Samtidigt som programmet påpekar vikten av sociala verksamhet och föreningsliv, redovisar de också en beräkning som tyder på att dessa aktiviteter riskerar att försvinna, till följd av höjda hyror (SBK 2012c, s.22). Ullstad (2010) har i avsnittet "Blandstaden" påtalat vikten av att bevara gamla hus och dess låga hyror, för att föreningar ska ha råd att vara kvar och kunna bidra till en aktiv stadsdel. Tvärtemot den vision och insikt som finns om vikten av social hållbarhet påtalas det oundvikliga i att missgynna den genom höjda hyror och svårare läge för föreningar. På så vis skjuter man mot målet.

För att nå målen finns det några inslag som ska vara tongivande för arbetet på Bryggeritomten. Ett av dessa är medborgardialog (Si.SDF, 2010, s.5). Där har Sten Göransson (2013) varit tydlig med vikten av att inkludera medborgarna i hela processen. Före, under och även efter projektets slut. På så sätt är växer projektet in i kvarteret på ett hållbart sätt.

4. AVSLUTANDE REFLEKTIONER

Diskussion och åtgärder

I det här avsnittet återkopplas resultatet till de frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen. Avslutningsvis förs också en mer personlig diskussion om utvecklingsområden och framtida frågeställningar.

I Områdesprogrammet (2010), Malmö stads underlag för Seved och Bryggeritomten, står det att välfärden och samhället ska kunna delas av alla malmöbor. Genom satsningen på Områdesprogrammet (2010) ska Malmö öka den sociala hållbarheten. Detta har varit utgångspunkten för uppsatsen och grunden till frågeställningarna "Vad ligger bakom begreppet social hållbarhet och vad krävs för att det ska kunna uppnås på Bryggeritomten?" och "Kan ambitioner om social hållbarhet konkretiseras i den fysiska planeringen?" Uppsatsen har behandlat en handfull av de olika tolkningar av begreppet "social hållbarhet", resultaten har visat på svårigheter med att göra en tydlig och enhällig tolkning. Som svar på frågan vad som ligger bakom begreppet kan citatet från WCED (1987) ses som starten för fortsatt utveckling av ämnet. Där ges en formulering av ambitionen men dock utan att gå in på konkreta mål. Frågan är om definitionen blivit särskilt mycket tydligare över 20 år senare. Elander och Åquist (2001) fastslår att hållbarhet måste inkludera kultur, religion och demokrati och vara förenligt med ekonomisk, ekologisk och social utveckling men under vilken form och i vilket syfte är fortfarande odefinierat.

Olsson (2012) skriver om svårigheterna med att begreppet kan läsas utan kontext. Då blir det

lätt strukturlöst och diffust. Därför innebär användandet av begreppet ett stort ansvar, det kan inte bara vara något man slänger ur sig utan att formulera närmre vad som menas. Som Liljenfeldt och Keskitalo (2011) påtalat så kräver varje specifik situation en noggrann anpassning. I fallet med Bryggeritomten handlar det om anpassning både till området Seved och dess behov, med viss kriminalitet och hög arbetslöshet och också till Bryggeritomtens nya roll i staden. För att kunna uppnå social hållbarhet på Bryggeritomten är därför en noggrann anpassning och en tydlig definition första steget.

När det första steget är avklarat kommer nästa fas i processen och likaså den andra utgångspunkten för mina frågeställningar, nämligen om detta sedan kan konkretiseras i fysisk planering. Från början var det min avsikt att hitta en gyllene formel för planeringen och utförandet men under uppsatsens gång har jag fått omvärdera det målet. Resultaten i uppsatsen har visat på svårigheterna i att åstadkomma social hållbarhet. Även de bästa av avsikter och mest välplanerade miljöer är inte alltid en garanti för goda resultat. Vad är det som gör att det är så svårt att planera för social hållbarhet?

Jag har redan lyft fram aspekten av tolkningsvidden och problemen med att inte kunna precisera och formulera tydliga riktlinjer. En konsekvens av oklarheter i definition är att det också leder till oklarheter i mål och mätbara förändringar, vilket Liljenfeldt och Keskitalo (2011) studerat. Det gör det svårt att motivera och slåss för den sociala aspekten och den riskerar att få låg prioritet. Detta spår leder också vidare in i själva planeringsarbetet. När väl målsättningarna definierats är nästa steg ofta medborgardialoger. Uppsatsen har lyft fram olika fördelar och nackdelar med metoden. Karlsson (2011) menade att det å ena sidan är ett sätt att möta medborgare och låta dem komma till tals. Å andra sidan kan det användas för politiker att bygga upp en image och känslan av en förtroelig relation, snarare än att faktiskt betänka medborgarnas åsikter. Enligt Khakee (2006) finns också risk för snedvriden fördelning av inkomna åsikter och även av värderingen av dessa. Medborgardeltagande är alltså inte den enkla och givna vägen för att nå social hållbarhet, även om många planerare (Nilsson, 2001) vill tro det. Utmaningarna fortsätter; har man väl lyckats formulera definitionen, hitta målsättning och lyssna in medborgarna så ska projektet sedan byggas. Här har det visat sig att angreppssätten för att fysiskt gestalta för social hållbarhet ser olika ut. Antingen görs det med framtidens befolkning i åtanke, med anpassning till dagens behov (Arnstberg och Bergström, 2001) eller för samtiden, med flexibla lösningar för nästa generation (Ullstad, 2008). Oavsett förhållningssätt så finns en förändringsfaktor i fysiska miljöer, vare sig vi planerat för den eller inte. Exempelvis så går många hamnmiljöer från att vara avsidens transportområden, till att bli populära stråk och spännande mötesplatser. Trots samma fysiska utseende har funktionen ändrats.

Därefter står nästa utmaning för dörren. Eftersom social hållbarhet byggs för och av människor är deras tillit och engagemang viktigt. Utan dem blir ambitionen svår att ro i land. Trots välvilja och goda avsikter kan projektet riskera att få motsatt effekt. Sten Göransson

(2013) hänvisade bland annat till hur boende i ett kvarter känt sig överkörda när utomstående kom dit för att starta upp stadsodlingar. Känslan av utanförskap kan också förstärkas av att lägga lyxiga attraktioner eller boende på en plats där den ekonomiska standarden är låg och alla inte har tillgång till utbudet (Boverket, 2010). Slutligen kan också politiska beslut och vinstdrivna bolag ses som orsaker till att den social hållbarheten är svår att planera för. Många gånger sätts de goda målen och ambitionerna av planeraren, men detaljplanen och bygggrätten går till stora byggbolag (Boverket, 2010). Risken är att bolagen inte är medvetna om alla de viktiga parametrar som krävs för att främjar social hållbarhet.

Så här långt ser det hopplöst ut för den som vill planera och bygga för social hållbarhet. Många utmaningar och höga hinder. Men resultaten har också visat på goda och framgångsrika koncept. Det finns absolut vägar att gå, det gäller bara att välja dem väl. De rent konkreta strategierna är exempelvis en bra blandstad (Ullstad, 2008) med variation av aktivitet, prisnivå och utbud, med jämn fördelning av målpunkter och välbesökta stråk som skapar flöde (Boverket, 2010). För att bibehålla det sociala föreningslivet är billiga lokaler avgörande (Boverket, 2010). Planprogrammet har påtalat en risk av att föreningslokaler försvinner från Bryggeritomten, för alla de naturliga mötesplatser, aktiviteter och gemenskapsgrupper som finns där (Planprogrammet, 2012) vore höjda hyror förödande. Svårigheterna med mätbara index kan till viss del lösas genom att ringa in en målgrupp (Göransson, 2013). På så sätt finns en konkret fokusgrupp och resultatet visar tydligt om de använder platsen eller inte.

I uppsatsen har mycket fokus legat på medborgardeltagande och mänskliga insatser. Ideellt arbete har nästan visat sig mest effektivt. Genom gemenskap och engagemang kan det ideella arbetet ibland bidra till mer social hållbarhet än vad medborgardeltagandet gör. Göransson (2013) menar att det borde gå att kombinera de två, på något sätt kan människor engageras i uppgifter och ansvar i sitt område och på så sätt bidra till fysisk och social utveckling. För att lyckas med det gäller det att bredda målgruppen och att nå ut till en bredare representation av befolkningen (Gilljam, 2006) än vad medborgardeltagandet i dagsläget gör. Där ligger stor del av ansvar på planeraren, inte bara i fråga om att nå ut till så många som möjligt, utan också om att acceptera så mycket av responsen som möjligt. Planerare och politiker måste vara medvetna och kritiska till sina egna värdegrunder (Khakee, 2006) och normföreställningar. Annars riskerar de att välkomna vissa förslag mer än andra. Min uppfattning är att medborgardeltagande och ideellt arbete har olika möjligheter och förutsättningar, mycket på grund av formen de styrs på. I medborgardeltagandet är det i slutändan tjänstemännen och politikerna som fattar beslut. Det ideella arbetets existens är däremot beroende av människors egen vilja och måste därför få mer uppmuntrade. I det ideella initiativet finns därför större utrymme att skapa en verksamhet som inte måste godkännas eller styras av politiska mål. Det öppnar för möjlighet till mångfald och acceptans för det som kan upplevas som normbrytande. I medborgardeltagandet däremot är det i slutändan tjänstemännen som fattar beslut om vilka åsikter som utvecklas. De agerar under politiska mål och det finns vissa förväntningar på produkten, vilket kanske gör att mer accepterade och invanda förslag får

större utrymme än mer kontroversiella. Kanske finns tendenser till att en medborgares önskan om stadsodling välkomnas med större entusiasm än två medborgares önskan om technofester i parken? För att skapa den flexibilitet som krävs för ett socialt hållbart samhälle (Olsson, 2012), krävs också en acceptans emot det främmande och avvikande (Khakee, 2006). Detta gäller för alla människor, i alla delar av samhället och som landskapsarkitekter kan vi dra vårt strå till staden.

Framtida undersökningsområden

För att kunskapen om hur den sociala hållbarheten kan byggas i staden tror jag det är viktigt att bredda kompetenserna över områden som sträcker sig utanför arkitektens. I fråga om mänskliga behov och beteenden är exempelvis sociologer och psykologer kunnigare. Därför vore det intressant att se hur de kan inkluderas i planeringsarbete och medborgardeltagande.

Vad gäller formen och funktionen av planerarens makt vore det intressant att undersöka detta mer. I min uppsats har jag sett att de medborgare som deltar i diskussionen ibland kan tendera att lyfta sina personliga intressen före kollektivets. Kanske krävs det en yrkesperson som kan se till helheten och har mandat att bestämma för kollektivets vinning, utan att för den delen exkludera medborgare. Därför blir det också aktuellt att studera former av deltagande. Kanske fungerar inte metoden med dialoger och workshops, där enskilda åsikter hörs mest och deras åsikter dessutom riskerar att bli hängande i luften. Ett annat sätt att engagera människor vore kanske att släppa in dem senare i processen, när verksamhet och förvaltning ska drivas. Där finns utrymme till konkreta, betydelsefulla handlingar. Det är definitivt ett ämne som borde utforskas mer.

Något som heller inte funnits utrymme till att behandla i uppsatsen men som är viktigt i relationen social hållbarhet - medborgardeltagande – ideellt engagemang är normer och värderingar. Med vilka medel rustas områden upp och vilka föreställningar ligger bakom? En personlig spaning är att sådana upprustningar ofta görs med glättiga färger och lekfulla installationer. Är det för att de boende i kvarteret verkligen vill ha det? Eller finns det en föreställning hos planeraren att det är vad de vill ha, vilket i så fall uppmuntras? Risken är att det förstärker en statuskillnad, där glättiga väggmålningar representerar sociala problem medan dyra naturstensmaterial förknippas med välfärd. Att arbeta för social hållbarhet i staden handlar lika mycket om att lära sig acceptera skillnader och lyssna in medborgarna, som att bygga inbjudande mötesplatser och välfungerande stråk.

Metoddiskussion

Stor del av uppsatsen är baserad på litteraturstudier och därmed min egen bedömning av lästa texter. Det gör att urvalet har påverkats av mina egna medvetna och omedvetna värderingar. För att kringgå en alltför enkelsidig analys har jag försökt få med så många olika aspekter och synsätt som varit möjligt. I efterhand kan jag tycka att min frågeställning kunde varit mer öppen för diskussion genom att ställa två parter emot varandra, exempelvis "Hur

skiljer sig planerarens syn på social hållbarhet från medborgarens?”

Eftersom jag till största del utgick ifrån skrivna källor var det värdefullt att göra intervjuer, där jag fick möjlighet att höra någon annans åsikter direkt och diskutera mina egna funderingar. Intervjupersonernas områden är väldigt olika och de kan inte direkt ses som representanter för varsin sida av diskussionen. Hade jag haft tid och möjlighet skulle jag gärna intervjuat fler, både tjänstemän, ideellt arbetande och ”vanliga medborgare” för att få in fler perspektiv.

Många av källorna har jag läst i digital form. Flera av dem är offentliga dokument som sparas men det finns alltid en risk med hemsidor, där informationen kan försvinna, omformuleras eller byta adress. Därför bör uppsatsen ses som väldigt samtida, ifall att informationen på nätet ändras.

Källkritik

Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (2012), Delegationen för hållbara städer (2013) och samtliga källor från Boverket (2010, 2013) utför i någon mån uppdrag på riksdagens och regeringens initiativ. Det innebär att de har ett mål att uppnå och ska leverera resultat enligt förväntningarna. Av den anledning bör dessa ses som kunskapsöversikter, som på många sätt samlar bilden av det rådande politiska klimatet men kanske inte visar en helt objektiv version. Sättet de granskar och önskar åtgärda social hållbarhet görs för att uppnå de mål som angivits från regering eller myndighet. Av samma anledning ska källor från Stadsbyggnadskontoret och Malmö stad också läsas mer som kunskapsöversikter och återspeglings av det politiska klimatet. Deras mål är att förmedla och övertyga om ett förslag, vilket kanske inte alltid återger de negativa aspekterna. Ingen av de nämnda källorna ska dock förringas, de fyller en bra funktion för att förstå den bild som regering vill förmedla och som i stor utsträckning speglar yrkesverksamma och kommuners bild av social hållbarhet. Det är viktigt för att kunna förstå hur arbetet praktiseras och för att på så sätt se hur arbetet med hållbarhet ska kunna realiseras, förbättras eller förenas med andra teorier.

5. KÄLLFÖRTECKNING

Otryckta källor:

- Göransson, Sten. Lanskapsarkitekt, Gatukontoret Malmö. Intervju 2013.04.18
- Lundén, Helena. Projektledare, Picknickfestivalen. Intervju 2013.05.02.
- Perdahl, Elina (2012) Historien om Picknickfestivalen. I: *Picknickfestivalen – för mångfald och gemenskap*. Cajsa Vingros Carlson (red.), sid. 6-7. Helena Lundén, personlig samling.
- Stadgar för Picknickfestivalen Sverige (2013) Helena Lundén, personlig samling.

Tryckta källor:

- Arnstberg, Karl-Olov, & Bergström, Inger (2001) *Åtta postulat om planering: av Staden som livsmiljö*. Stockholm: Formas
- Bengtsson, Mattias (2009) *Frivilligt arbete – En fallstudie på Aerozeum*. Göteborgs universitet, sociologiska institutionen. [online] Tillgänglig via: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/20311> (2013-05-04)
- Boverket (2013-01-25), hemsida, länken Så styrs Boverket. [online] Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Om-Boverket/Sa-styrs-Boverket>. (2012-05-14)
- Boverket. (2010). *Socialt hållbar stadsutveckling – en kunskapsöversikt*. [Elektronisk]. Boverket. Tillgänglig: <http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2010/Socialt%20H%C3%A5llbar%20Stadsutveckling.pdf> [2013.04.11] Regeringsuppdrag: IJ2009/1746/IU (2013-04-27)
- Boverket (2013) *Urbant utvecklingsarbete – delrapportering av regeringsuppdrag*. Rapport:2013:6. [online] Tillgänglig via: <http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2013/Urbant-utvecklingsarbete-med%20bilagor.pdf> (2013-05-05)
- Daram, Lisa, & Runhagen, Ulf. (2013) Kvalitetsdiskussioner tystas ned. *Arkitekten*. Vol 4/2013. Sid.56.
- Davidsson, Bo och Runa, Patel. (1994) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Delegationen för hållbara städer (2012) *Förslag till fortsatt arbete för hållbar stadsutveckling* (M 2011:01/2012/67) Stockholm: Miljödepartementet. [online] Tillgänglig via: <https://www.google.se/urlsa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hallbarastader.gov.se%2FBazment%2Falias%2Ffiles%2F%3Fslutligtarenaforlagseptember&ei=kBKdUc2rD-r44QToqIDICw&usq=AFQjCNGg2EJnX4jbPazjxSsbJJG3cGRRBA> (2013-04-10)
- Ek, Per, Palmkvist, Johan (2010) En ny mur bakom bråken vid Seved. *Sydsvenska dagbladet*. [online] Tillgänglig: <http://www.sydsvenskan.se/malmo/en-ny-mur-bakom-braken-vid-seved/> [2013-05-10]
- Elander, Ingemar, & Åquist, Ann-Cathrine (2001) Inledning, I: *Den motsägelsefulla staden – vardagsliv och urbana regimer*. Ingemar Elander (red). Studentlitteratur, kapitel 1.
- Gilljam, Mikael (2006) Demokratiska samspel klämd mellan dörrarna. I: *Planer med nya förutsättningar*. Red: Blücher, Gösta, Graninger, Göran. Linköpings universitet, Sid 25-38. [online] Tillgänglig via: https://www.google.se/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fliu.diva-portal.org%2Fsmash%2Fget%2Fdiva2%3A354952%2FFULLTEXT01&ei=hhdUdqhI6bR4QST2YDQDg&usq=AFQjCNEbhW9kqwsgE89xG9dB_C-P7HMHw&bvm=bv.46751780.d.bGE (2013-04-19)
- Karlsson, Malin (2008). *Vad motiverar till ideellt arbete i ungdomsorganisationer?* Mälardalens högskola. Akademin för hållbar samhälls- och teknikutveckling. [online] Tillgänglig via: <http://mdh.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1680> (2013-05-04)
- Karlsson, Martin (2011). Kan medborgardialoger stärka den representativa demokratin? I: *Perspektiv på*

- offentlig verksamhet i utveckling*. Sid. 113-126. Red: Ann-Sofie Hellberg, Martin Karlsson, Hannu Larsson, Erik Lundberg och Monika Persson. Örebro: Örebro universitet. [online] Tillgänglig via:<http://www.oru.se/PageFiles/31541/Karlsson.pdf> (2012-04-19)
- Khakee, Abdul (2006) Medborgardeltagande i samhällsplaneringen. I: *Planer med nya förutsättningar* Red: Blücher, Gösta., Graninger, Göran. Linköpings universitet., sid. 11-24. [online] Tillgänglig via: https://www.google.se/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CC4QFjAA&url=http%3A%2F%2Fliu.diva-portal.org%2Fsmash%2Fget%2Fdiva2%3A354952%2FFULLTEXT01&ei=hhedUdqhI6bR4QST2YDQDg&usq=AFQjCNEbhW9kqwsGE89xG9dB_C-P7HMHw&bvm=bv.46751780.d.bGE (2013-04-19)
 - Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (KSHM) (2013) *Malmös väg mot en hållbar framtid*. Upplaga 2. [online] Tillgänglig via: http://www.malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa921357ef/malm%C3%B6kommissionen_slutrapport_digital_130312.pdf (2013-04-27)
 - Liljenfeldt, Johanna., & Keskitalo, Carina (2011) *Kriterier och indikatorer på hållbar utveckling: exempel från teori och praktik*. Umeå universitet, Kulturgeografiska institutionen. Cerum Rapport nr: 21/2011 [online] Tillgänglig via:<http://umu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:422483> (2013-04-10)
 - Malmö stad (2013) *Rosengårdsstråket*. Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/Medborgare/Miljo--hallbarhet/Miljoarbetet-i-Malmo-stad/Hallbar-stadsutveckling/Hallbara-Rosengard/Rosengardsstraket.html> (2013.05.05)
 - Nilsson, Kristina (2001) Hållbar utveckling – dilemma för översiktsplanerarna *I:Area för hållbar utveckling – aktörer och processer*. Red: Eva Asplund. Stockholm: Elanders Gotad. [online] Tillgänglig via: <http://www.bth.se/fou/forskinfor.nsf/all/17fe9bcb3fb765a0c1256a4d0043f3d6?OpenDocument> (2013-04-19)
 - Nilsson, Tom (2005) *Till vilken nytta? Om det lokala politiska deltagandets karaktär, komplexitet och konsekvenser*. Diss. Lunds universitet, Institutionen för politisk vetenskap [online] Tillgänglig via:http://www.svet.lu.se/Fulltext/Tom_nilsson.pdf (2013-04-19)
 - Nationalencyklopedin. [online]. Uppslagsord: dialog. Tillgänglig via: <http://www.ne.se/dialog/153127> (2013-05-14)
 - Nationalencyklopedin. [online]. Uppslagsord: fysisk planering. Tillgänglig via: <http://www.ne.se/fysisk-planering> (2013-05-14)
 - Nationalencyklopedin. [online]. Uppslagsord: sociala problem. Tillgänglig via: <http://www.ne.se/sociala-problem>. (2013-05-14)
 - Olsson, Sören (2012) *Social hållbarhet*. Göteborgs Stad, Göteborg. [online] Tillgänglig: http://goteborg.se/wps/wcm/connect/c62d9e004a2fb920b8dfbfadc899f744/%20Artikel+om+social+h%C3%A5llbarhet.pdf?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=UR%20L&CACHEID=c62d9e004a2fb920b8dfbfadc899f744%20den%2017%20februari%202012. (2013.04.11).
 - Panova, Anastacia., Sköld, Petra., Österberg, Eva. (2007) *Det är ganska fantastiskt egentligen – att jobba ideellt*. Luleå universitet, institutionen för arbetsvetenskap. Nr:2007/292. [online] Tillgänglig via: [http://pure.ltu.se/portal/sv/studentthesis/det-ar-ganska-fantastiskt-egentligen--att-jobba-ideellt\(0f8ccd36-1720-4dc1-a109-df55889af4a1\).html](http://pure.ltu.se/portal/sv/studentthesis/det-ar-ganska-fantastiskt-egentligen--att-jobba-ideellt(0f8ccd36-1720-4dc1-a109-df55889af4a1).html) (2013-05-04)
 - Stadsbyggnadskontoret (2007) *Planbeskrivning för Kv Landsekreteraren*. [online] Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/download/18.5d8108001222c393c00800070665/Dp+4953+Landssekreteraren+PLANBESKRIVNING.pdf> (2013-04-18)
 - Stadsbyggnadskontoret (2008) *Rosengård! Strategier för hållbar utveckling i en stadsdel*. [online] Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/dialogrosengard> (2013-05-06)
 - Stadsbyggnadskontoret (2012a) *Kvarteret Bryggeriet, Medborgardialog oktober 2012*. Malmö (Broschyr)
 - Stadsbyggnadskontoret (2012b) *Planprogram för Rosengård och Herrgården*. Pp 6031. [online] Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering-->

[visioner/Planprogram/Pp-6031-Omrade-Herrgarden-i-Rosengard.html](#) (2013-05-05)

- Stadsbyggnadskontoret (2012c) *Planprogram kvarteret Bryggeriet – Samrådshandling*. [online] Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/download/18.3744cbfb13a77097d879b00/6041+Planprogram+Bryggeriet+samradshandling+fil.pdf> (2013-04-02)
- Stenberg, Henrik (2010) *Gemenskapens socialpsykologi*. Malmö: Liber.
- Södra innerstadens stadsdelsförvaltning (Si.SDF) (2010) *Områdesprogrammet Seved*. [online] Tillgänglig via: http://www.malmo.se/download/18.77b107c212e1f5a356a800018593/Omradesprogram_Seved_bigversion_1.pdf (2014-04-03)
- Ullstad, Erland (2008) *Hållbar utveckling – En politisk handbok från Sveriges Arkitekter*. Stockholm: Intellecta
- World Commission on Environment and Development (WCED) (1987) *Our Common Future*. [online] Tillgänglig: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> (2013-04-11)